

Nr 39

Av herr *Andersson i Linköping*, om upphävande av § 114 regeringsformen.

Enligt regeringsformen tillkommer det Kungl. Maj:t och riksdagen att stifta lag och handhava samhällets angelägenheter. De stora organisationerna, som spelar en så viktig roll för samhällslivet i våra dagar, har ett direkt inflytande på lagstiftningsarbetet allenast genom riksdagen. Tanken att de skulle skaffa sig en särställning genom privilegier är främmande för nutida samhällsuppfattning. Vissa äldre organisationer har emellertid lyckats förskaffa sig och konsolidera en särställning. Sålunda har kyrkomötet, såsom svenska kyrkans representation, tillagts ställning av lagstiftande organ vid sidan av Kungl. Maj:t och riksdagen, såvitt angår kyrkolag. Föreskrift härom finns i § 87 regeringsformen. Därutöver äger kyrkomötet vetorätt gentemot Kungl. Maj:t och riksdagen i fråga om ändring eller upphävande av prästerskapets privilegier. Likaledes äger adelsmötet vetorätt vid ändring eller upphävande av privilegier för ridderskapet och adeln.

Särskilda privilegier för vissa grupper av medborgare är oförenligt med en fullt genomförd demokrati. Införandet av nya privilegier får anses utslutet. De äldre ståndsprivilegierna är svåra att förena med vår tids uppfattning om likhet inför lagen och om en rättvis fördelning av rättigheter och skyldigheter inom samhället. Det huvudsakliga syftet med privilegierna synes ha varit att garantera vissa medborgargrupper en förmånsställning framför övriga medborgare i ekonomiskt och socialt avseende. Det kan vara svårt att numera avgöra huruvida ståndsprivilegierna, då de infördes, endast var ett uttryck för klassegoism eller om de var sakligt motiverade på grund av tjänster som vissa medborgargrupper gjort samhället eller på grund av andra förhållanden. Oavsett hur det förhåller sig därmed kan man i våra dagars samhälle icke acceptera ett bibehållande av lagbud eller andra anordningar genom vilka man avsett att trygga ståndsprivilegierna för all framtid, så att de icke skulle kunna förändras eller upphävas utan de privilegierades eget samtycke.

Tillämpningsområdet för regeringsformens § 114 är väl numera icke stort. För en närmare precisering av lagrummets räckvidd krävs dock utredning om vilka ståndsprivilegier som ännu består. En undersökning rörande prästerskapets privilegier finns intagen i det betänkande, som avgivits av 1951 års kyrkomöteskommitté. (SOU 1955:47 s. 64—110 samt

257—282). En motsvarande utredning bör verkställas rörande ridderskapets och adelns privilegier.

Det har sagts att prästerskapets privilegier skiftat karaktär så att de numera inte gäller till förmån för de kyrkliga befattningshavarna utan i stället till förmån för medlemmarna av svenska kyrkan. Privilegierna skulle alltså numera utgöra ett skydd för att de kyrkliga tillgångarna används för kyrkliga ändamål. Såvitt angår vissa privilegier, exempelvis prästerskapets frihet från att delta i byggnad och underhåll av församlingskyrka, är det tydligt att man inte kan tala om privilegiet numera gäller till förmån för församlingsmedlemmarna. Då det i privilegieform garanterats biskop att få behålla sitt stift, torde detta privilegium knappast ha kunnat bli så omvandlat att det numera innebär en garanti för invånarna i stiftet att få behålla egen biskop. Det förefaller som om tanken att prästerskapets privilegier numera tillkommer samtliga medlemmar av kyrkan är en efterhandskonstruktion. Man vågar nog förutsätta att det på den tiden, då privilegierna skapades, var självklart att privilegier gällde till förmån för begränsade grupper av medborgare. På en tid då kyrkan omslöt praktiskt taget alla medborgare torde det ha framstått såsom oegentligt att tala om privilegier som gällde dem alla.

I vilket fall som helst bör en sådan omvandling av privilegierna, som nyss antytts, icke komma till stånd utan att statsmakterna godkänt densamma. Det är ett rimligt krav att, så länge statskyrkan består, statsmakterna ställer erforderliga medel till förfogande för dess verksamhet. Det är naturligt att avkastningen av den kyrkliga egendomen därvid i första hand tas i anspråk. Däremot måste man ställa sig tveksam om det är riktigt och lämpligt att skapa garantier för kyrkans verksamhet genom att utnyttja det i sönderfall varande systemet av rättsregler rörande prästerskapets privilegier. Erfarenheten visar att det lätt uppstår strid om privilegiefrågor, och detta torde, såsom en talare antydde vid 1910 års kyrkomöte, vara olyckligt. När frågor om kyrkans verksamhet skall avgöras, bör de lagstiftande utgå från våra dagars förhållanden och nu rådande uppfattningar och icke vara bundna av åskådningar som behärskat tidigare århundraden, men som nu inte längre accepteras eller tolereras.

Genom samstämmiga beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen bör alla kvarstående ståndsprivilegier kunna upphävas. För upphävande av prästerskapets privilegier bör det alltså icke krävas bifall av kyrkomötet, vilket har att vårda kyrkans angelägenheter och icke att bevaka de kyrkliga befattningshavarnas enskilda intressen. För upphävande av ridderskapets och adelns privilegier bör Kungl. Maj:t och riksdagen vara oberoende av dessas samtycke. Första steget till en reform på dessa områden är att man undanröjer de särskilda bestämmelser som finns upptagna i § 114 regeringsformen såsom en spärr mot en rättvis och tidsenlig omgestaltning. Jämväl det i samma paragraf intagna allmänna stadgandet, att de forna riksståndens

privilegier fortfarande skall gälla, bör upphävas. I den mån detta stadgande ger uttryck för en princip om privilegiernas bibehållande, är denna princip oriktig och i sönderfall.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om upphävande av regeringsformens § 114.

Stockholm i januari 1956

Ingemar Andersson
i Linköping
